

KULTURDEPARTEMENTET

Strategi

Leselyststrategi 2013

KULTURDEPARTEMENTET

Strategi

Leselyststrategi 2013

Leselyststrategien 2013 er Kulturdepartementets plan for å bidra til økt leselyst blant barn og unge. Strategien er en del av leseløftet 2010-2014, og bygger på ulike nasjonale tiltak for litteraturformidling og lesing, og på innspill fra institusjoner, organisasjoner og andre aktører som arbeider for å bidra til økt leselyst.

Forord

Å åpne en bok, er å åpne en verden av muligheter: Muligheter for nye opplevelser, nye oppdagelser og ny innsikt. Lesing og litteratur kan gi oss kunnskap og oversikt. Jo mer vi leser, jo mer vet vi. Og jo mer vi vet, jo flere spørsmål kan vi stille. Å lese gir oss dermed muligheter til å delta i den offentlige debatten og i samfunnslivet – enten det er rundt midtidsbordet eller i en kommunestyresal. Uansett hva og hvor: Det å lese er en demokratisk handling.

I tillegg til å gjøre oss i stand til å forstå virkeligheten bedre, kan litteraturen også la oss flykte fra virkeligheten. Lesing er også en enestående kilde til stor underholdning, til kunstneriske opplevelser, til personlig utvikling og til ren glede. Derfor er det å lese en verdi i seg selv.

Gleden ved å lese kan alle oppleve, uavhengig av hvilke forutsetninger man har. Ofte er det slik at noen må vise oss mulighetene, i hvert fall i begynnelsen. Derfor retter strategien seg særlig mot barn og unge, som viktige nåtidige og fremtidige lesere og demokratiske aktører. Men lese-lyststrategien er også til for alle andre - uansett hvor gammel man er, hva man leser og hvordan man gjør det. Strategien inneholder ulike tiltak som skal treffe ulike mennesker og grupper. Men først og fremst skal den bidra til lese-lyst og til gode møter mellom leseren og litteraturen.

Det er nemlig i disse gode møtene at vi virkelig lærer oss å lese. For lesing handler ikke bare om teknikk og ferdigheter. Det handler også om positive opplevelser, om engasjement og identifikasjon. Derfor må vi legge til rette for gode leseopplevelser både i undervisningen, i arbeidslivet og i folks fritid. Regjeringens mål er at alle skal ha tilgang til mangfoldet i litteraturen. Og vi skal bidra til gode leseopplevelser for alle gjennom å satse på både produksjon og formidling av litteratur.

Jeg håper lese-lyststrategien vil bidra til at enda flere åpner bøkene og mulighetene de gir oss. Det norske demokratiet trenger nemlig så mange lesere som mulig. God lese-lyst!

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized initials and the name 'Tajik'.

Hadia Tajik
Kulturminister

*Lesing er en kilde til personlig utvikling,
kunnskap og underholdning.
Gode leseferdigheter danner grunnlaget for
demokratisk utvikling.*

Målet med leselyststrategien er å fremme lesing og leselyst, og sikre tilgang til litteratur for barn- og unge

For å nå målet må det satses innenfor fire hovedområder:

1. Styrke litteraturformidling til barn og unge
2. Sikre alle barn og unge tilgang på litteratur
3. Øke leseengasjement i hele samfunnet
4. Synliggjøre og samordne leselysttiltak

Kulturdepartementet ønsker å revitalisere Lese-øftet 2010-2014 ved å fremme leselyst blant barn og unge. Leselyststrategien inneholder en rekke eksempler på gode tiltak og prosjekter. Disse fremheves for å inspirere både kommuner og andre aktører til å sette i gang egne prosjekter eller satse på eksisterende prosjekter i sitt arbeid med leselyst for barn og unge.

Leselyststrategien skal først og fremst bidra til leseglede, litteratur og opplevelser. Å føle glede ved å lese er viktig både for et individs dannelse og utdanning. Til grunn for leseglede ligger imidlertid lesekompetanse. Deler av befolkningen har utfordringer knyttet til lesekompetanse. Svake leseferdigheter hindrer deltakelse i samfunnet. Mellom tre og fem prosent av elevene i norske skoler har dysleksi. Leselyststrategien skal bidra til at alle har et boktilbud, uavhengig av hvor godt de leser.

Utlysning av midler til leselystprosjekter

Prosjektmidler til organisasjoner

Regjeringen vil bruke 1,2 millioner kroner som såmidler til tiltak for å fremme barn og unges leselyst. Organisasjoner kan søke om midler til prosjekter eller tiltak med mål om å fremme barn og unges leselyst. Prosjektene må være innrettet mot ett eller flere av de fire satsingsområdene i leselyststrategien.

Prosjektmidler til biblioteksektoren

Nasjonalbiblioteket disponerer årlig i underkant av 17 mill. kroner til prosjekt- og utviklingstiltak i biblioteksektoren, der leseøft er ett av flere innsatsområder. Dette er midler til prosjekter i fag- eller folkebibliotek, eller samarbeidsprosjekter der fag- eller folkebibliotek kan søke.

Ekstra midler til gode prosjekter i 2013

Regjeringen vil som et ledd i leselyststrategien gi ekstra støtte på 1,55 millioner kroner i 2013 til prosjektene "Hat trick" og Bok til alle-bibliotek. Disse midlene gis i tillegg til de ovennevnte utlysningmidlene.

Satsingsområde 1

Litteraturformidling til barn og unge

God formidling av relevant litteratur er en av nøklene for å vekke lese lyst hos barn og unge. En rekke aktører arbeider med dette til daglig og lærere, bibliotekarer, kritikere og foreldre gjør en uvurderlig innsats for å finne akkurat den ene boken som kan åpne et helt univers og vekke leselysten. Eksempelene på god litteraturformidling til barn og unge er mange - til inspirasjon for andre aktører og videreutvikling. Bibliotekenes særlige ansvar for aktiv litteraturformidling, også til barn og unge, reflekteres i folkebibliotekloven.

En viktig del av litteraturformidlingen skjer også mellom jevnaldrende. Et eksempel på formidling som har dette utgangspunktet er Ubok.no, som er et nettsted der unge kan oppdage bøker, diskutere og dele leseopplevelser. Målet er å øke leseglede blant ungdom. Ubok.no er en portal spesielt for unge, med et eget forum, en bokbase og en blogg. På forumet møtes unge fra hele landet og diskuterer hva de leser, bøker de vil anbefale, og tekster de skriver selv.

Den kulturelle skolesekken er et samarbeidsprosjekt mellom kultur- og opplæringssektoren på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, og omfatter alle skoler i Norge. Fylkeskommunen er ansvarlig for koordineringen regionalt, og mange kommuner utvikler sitt eget program. Norsk Forfattersentrum er nasjonal aktør for litteratur i Den kulturelle skolesekken og har som oppgave å sikre kvaliteten på litteraturformidlingen og bidra til å utvikle nye prosjekter.

Foreningen Iles har en rekke prosjekter for litteraturformidling til ungdom. Blant annet har de utviklet prosjektet «Hat trick» som, i samarbeid med bibliotekene, skal bringe litteratur og formidling inn på fotballarenaen. Gjennom prosjektet deles det ut bokbager med cirka 20 spennende titler fordelt på bokmål og nynorsk, formidlet av en bibliotekar i garderoben. Prosjektet fremhever også gode lesende rollemodeller fra fotballmiljøet.

Tiltak

- Organisert opplæring av formidlere i kunnskap om barnelitteratur.
- Bidra til kvalitet i litteraturproduksjoner rettet mot barn og unge.
- Litteraturformidling på nye arenaer.
- Bibliotekene som viktig formidlingsarena.

Kulturdepartementet vil bidra til å utvikle "Hat trick" videre med et tilskudd på 850 000 kroner i 2013. "Hat trick" er et godt eksempel på hvordan man kan nå ungdommer på deres egen arena. Modellen kan videreutvikles også til andre idrettsgrener.

Satsingsområde 2

Tilgang til litteratur for barn og unge

Tilgang til litteratur er en annen nøkkel til at barn og unge skal utvikle leselest. Det er avgjørende at barn og unge kan få tak i bøker, i en målform eller et språk de forstår. Litteratur må være tilrettelagt for barn og unge med forskjellige typer lesevaner. En rekke prosjekter og tiltak bidrar til dette formålet og det er viktig at kunnskap om dem spres og gjøres kjent.

Norsk Kulturråd kjøper inn 1550 eksemplarer av kvalitetsmessig barne- og ungdomslitteratur. Disse spres til folkebibliotek og skolebibliotek landet over. Disse bøkene er grunnstammen i gratis tilgjengelige bøker for barn og unge. I tillegg gjør kommunene egne medieinnkjøp etter lokale prioriteringer.

Program for skolebibliotekutvikling er en statlig satsing for å styrke skolebiblioteket som arena for læring og lesing. Flere lærere skal få kunnskap om skolebibliotek og hvordan det kan brukes aktivt i undervisningen. Universitetet i Agder er ansvarlige for Program for skolebibliotekutvikling, som er et oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Programmet startet i 2009 og avsluttes i august i 2013. "Ressurs-skoler" som har deltatt i Program for skolebibliotekutvikling har forpliktet seg til å være modeller ved å dele sine planer og erfaringer med andre skoler.

Leselyst bør etableres tidlig. Tilgjengeliggjøring av bøker for barnehagebarn er viktig. «Lesefrø» og andre prosjekt rettet mot barn i barnehagene viser at tidlig innsats for styrking av leseferdighetene er viktig for barns leselest. I samarbeid mellom bibliotek og barnehage etableres en boksamling i barnehagen, og med den som utgangspunkt utvikles møter rundt boken. Barnehageansattes kompetanse til systematisk og daglig formidling av litteratur til barna og deres foreldre bør videreutvikles.

Tiltak

- Informasjon om folkebibliotek og skolebiblioteks tilbud om gratis lån av bøker og andre medier på begge målformer og andre språk.
- Økt tilgang til bøker også for barnehagebarn.
- Tilgjengeliggjøring av bøker til barn og unge med forskjellige lesevaner.

Kulturdepartementet vil bidra med 700 000 kroner i 2013 til å øke antallet Bok til alle-bibliotek. Bok til alle-bibliotek er Leser søker boks nettverk av bibliotek som legger særlig til rette for at alle har et boktilbud, uavhengig av hvor godt de leser. Per januar 2013 fins det 259 Bok til alle-bibliotek, minst ett i hvert fylke. Disse bibliotekene har inngått en samarbeidsavtale med Leser søker bok der de forplikter seg til å jobbe aktivt med å formidle litteratur til folk som har problemer med lesing.

Satsingsområde 3

Leseengasjement i hele samfunnet

Fordi barn og unge befinner seg på ulike arenaer og i ulike utviklingsfaser kreves det ulike aktiviteter for å fremme leselyst. Regjeringen har i bibliotekmeldingen (St.meld. nr. 23 (2008 -2009)) og i inkluderingsmeldingen (St.meld. nr. 10 (2011-2012)) fremhevet at et organisert samarbeid mellom bibliotek og frivillig sektor for å fremme lesing og leselyst i nye grupper av befolkningen kan gi gode resultater.

Nasjonalbiblioteket fremmer samarbeid mellom bibliotek og frivillig sektor, og støtter slike samarbeidsprosjekter og tiltak gjennom tildeling av utviklingsmidler til bibliotekene. Samarbeid med frivilligheten er et av innsatsområdene når det gjelder Nasjonalbibliotekets utviklingsmidler. For eksempel støttes et samarbeid mellom folkebiblioteket i Stavanger og landsleiren for speidere om leirbibliotek. Nasjonalbiblioteket har også støttet et prosjekt som handler om å involvere ungdom i planleggingen av framtidens bibliotektilbud i Bodø.

Kunnskap fra tidligere prosjekter kan brukes av lokale bibliotek til å nå ut til unge i samarbeid med ulike barne- og ungdomsorganisasjoner. Foreldre er viktige leseforbilder for egne barn. Det er ikke alle foreldre som selv er like lesesterke. Prosjekter som «les for meg Pappa» (Foreningen !les), «vis meg hva mine barn leser» (Norsk Forfattersentrum) og andre lignende tiltak kan være forbilde for nye prosjekt rettet mot foreldrene lokalt.

Tiltak

- Stimulere foreldre som leseforbilder og formidlere.
- Bedre samarbeid mellom bibliotek og barne- og ungdomsorganisasjoner om lesing.

Satsingsområde 4

Synliggjøre og samordne leselestiltak fra ulike aktører

I stortingsmeldingene som legger grunnlaget for Leseløftet blir det vist at det årlig gjennomføres svært mange lesetiltak over hele landet. Det er et mål å synliggjøre flere tiltak på tvers av sektorene for å sikre at de ulike aktørene har kjennskap til hverandre og at erfaringene fra ulike prosjekt blir delt. Slik kan andre gjøre seg nytte av disse erfaringene i nye prosjekter. Nasjonalbiblioteket har ansvar for prosjektmidler i biblioteksektoren og har et spesielt ansvar for å sikre erfaringsoverføring fra disse prosjektene. Nasjonalbiblioteket vil etablere en ny skriftserie med vekt på slik erfaringsoverføring. De fleste lesetiltak iverksettes lokalt. Fylkesbibliotekene oppfordres til å igangsette lokale og regionale samordningstiltak.

Tiltak

- Styrke regional samordning i regi av fylkesbiblioteket.
- Øke informasjon og bidra til erfaringsoverføring.

Bakgrunn for leselyststrategien

Det gjennomføres årlig en rekke kampanjer, prosjekter og tiltak for å styrke lesingen blant barn og unge. Noen av dem i regi av bokbransjen, noen i bibliotekene og en god del i skolens regi. Dette er et stort og viktig arbeid som angår mange. Gjennom Leselystsatsingen ønsker Kulturdepartementet å synliggjøre og styrke dette arbeidet i forbindelse med Leseløftet 2010-2014.

Til grunn for Leseløftet 2010-2014 ligger de to meldingene St.meld. nr. 35 (2007-2008) Mål og mening og St.meld. nr. 23 (2008-2009) Bibliotek. I språkmeldingen vises det til det målrettede arbeidet med leseopplæring, litteraturformidling og utvikling av leseglede og lesekunnskap, og det fremheves at lesing i et livslangt perspektiv og litteraturformidling til mennesker i alle aldre og livsfaser bør få økt oppmerksomhet fremover. Målsettingen er en nasjonal, helhetlig lesepolitikk med sikte på å styrke lesekompetansen i hele landet.

Leseåret 2010 var et nasjonalt leseår og starten på Leseløftet. I Leseløftet har Nasjonalbiblioteket gitt støtte til ulike leseprosjekter i bibliotek, eller i samarbeid med bibliotek. Gjennom tiltaket «Den kulturelle nistepakka» har departementet en ordning med litteraturformidling rettet mot voksne. I Leseløftets avsluttende år skal oppmerksomheten rettes mot barn og unge, og inkludere en rekke aktører på tvers av sektorer.

Nasjonale, regionale og lokale myndigheter har ansvar for å fremme leselyst blant barn og unge gjennom støtteordninger, tiltak og institusjoner. Spesielt er skoleverket og folkebibliotekene viktige. Bransje- og forfatterorganisasjonene har ansvar for å spre litteratur, og har også egeninteresse av at det er stor leselyst i befolkningen. Mange unge deltar i ulike frivillige organisasjoner, der idretten er den frivillige arenaen som rekrutterer flest unge. Det er et mål at frivillig sektor og bibliotekene samarbeider om litteraturformidling. Foreldre er barns viktigste leseforbilder. Derfor er det viktig at foreldre har tilgang til gode bøker. Gjennom prosjekter som retter seg mot foreldre og gjennom samarbeid med barnehager vil bibliotekene kunne bidra til at foreldre får tilgang til og kunnskap om barnelitteratur og lesing.

Lokale tiltak

Både folkebibliotek, skoler, bokhandlere og andre arbeider daglig med å fremme leselyst på lokalt plan. Dette har form som daglig bokformidling til potensielle lesere, spesielle arrangementer eller kampanjer. Et godt eksempel som kan inspirere andre kommuner er Stavanger kommunes årlige leseaksjon «Årets bok», som er et samarbeid mellom folkebibliotek og skole <http://www.stavanger-kulturhus.no/STAVANGER-BIBLIOTEK/BARN-OG-UNGDOM/AArets-boeker-2012>.

Det opprettes nye litteraturhus flere steder i landet. Det er viktig at dette blir arenaer som også benyttes til formidling av litteratur for barn og unge, og gode prosjekter kan skapes i et samarbeid mellom litteraturhus og de lokale bibliotekene. Flere steder i landet etableres det egne barnelitteraturfestivaler. Litteraturfestivaler har ofte eget program med arrangementer for barn og ungdom. Også på festivaler er samarbeid med lokale bibliotek, skoler og skolebibliotek positivt og bidrar til langsiktige effekter av tiltakene. Gode eksempler er Barnas Poesidag (Oslo Poesifestival), Gjøvik barnelitteraturfestival, Appelsinia litteraturfestival for barn og unge i Skien, Barnebokfestivalen Grimstad, Falturiltu nynorsk barnebokfestival, Litteraturfestivalen på Lillehammer m.fl.

Nasjonale tiltak

Leselystaksjonen

Norges eneste landsomfattende leselystaksjon for mellomtrinnet. Aksjonens målsetning er å synliggjøre gode, nye bøker og skape leseglede hos ferse lesere. Leselyst er et tilbud til elever som går i 5. eller 6. klasse våren 2013. Bak aksjonen står Bokhandlerforeningen og forlag i Forleggerforeningen i samarbeid med Lesesenteret i Stavanger. www.leselystaksjonen.no

tXt-aksjonen

Norges største og eldste leselestaksjon, i regi av Foreningen Iles. I 2012 fikk nærmere 135 000 ungdomskoleelever tXt-boken gratis. Boken er en antologi med smakebiter fra nye bøker for ungdom. <http://foreningenles.no/ungdom/txt>

Verdens bokdag

Bokhandlere, bibliotek, skoler og aktører over hele landet markerer Verdens Bokdag hvert år den 23. april.

Den kulturelle skolesekken

Gjennom den kulturelle skolesekken får alle skoleelever i Norge anledning til å møte forfattere og bli presentert for kvalitetslitteratur.

Språkåret 2013

I 2013 er at det er 200 år siden Ivar Aasen ble født og 100 år siden Det Norske Teatret ble etablert. Språkåret 2013 skal være en raus feiring av språklige skiller og mangfold. Flere av arrangementene i forbindelse med språkåret er rettet mot barn og unge.

Morsmålsdagen 2014

God kjennskap til morsmål gjør det enklere å lære nye språk. Den internasjonale morsmålsdagen 21. februar er et prosjekt etablert av UNESCO. I 2014 er det norske målet at over 100 kommuner skal delta. Det vil bli markeringer i bla. barnehager, skoler, eldreheim, dagsenter, sykehus og asylmottak. Det vil bli utviklet pakker med flerspråklig litteratur som egner seg til høytlesing og formidling. Det skal etableres en ressursbank for skoler og barnehager med egnede teaterforestillinger, litteratur, fortellere og lignende til bruk for markering av morsmålsdagen.

Lesesatsing i skolen

Kunnskapsdepartementets tiltaksplan Lesesatsing 2010 – 2014 gjennomføres av Utdanningsdirektoratet. Tiltaksplanen baserer seg på tilrådinger fra leseforskere. Systematisk og målrettet arbeid med lesing på alle nivå og i alle fag i opplæringen over tid er avgjørende faktorer i arbeidet med å fremme god lesekompetanse.

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB)

Tilgjengelighet til litteratur handler ikke bare om tilgang til bøker, men også tilrettelegging. NLB er leverandør av informasjons- og litteratortjenester til synshemmede og andre lesehemmede. Den 24.april i år lanserte NLB aksjonen «Rett til å lese» som skal informere om NLBs tilbud og bevisstgjøre om hvor viktig det er at bøker og leseglede er tilgjengelig for alle. Tiltaket gjennomføres i samarbeid med folkebibliotek.

Nasjonalbiblioteket

Målet med Leseløftet 2010-2014 er å initiere og utvikle tiltak som kan øke lesekompetansen i hele befolkningen. Leseløftet inngår som en del av bibliotekutviklingen. Gode samarbeidsrelasjoner og ulike former for lesetiltak skal være en del av bibliotekenes virksomhet.

Aktører som har gitt innspill til lese- lyststrategien:

Dysleksi Norge
Sekretariatet for den kulturelle skolesekken, Norsk
kulturråd
Norsk kulturråd, litteraturseksjonen
Norsk kulturråd, kunstløftet
Nasjonalt lesesenter
Norsk forfattersentrum
Leser søker bok
Forleggerforeningen
Foreningen !les
Bokhandlerforeningen
Norsk Lyd- og Blindeskriftbibliotek
Norsk Bibliotekforening
Den Norske Forfatterforening
Norske barne- og ungdomsbokforfattere
Norsk barnebokinstitutt
Skolebibliotekarforeningen
Intempo
Landsamanslutninga av nynorskkommunar
Samlaget
Deichmanske bibliotek
Morsmålsdagen 2014
Sølvberget, Stavanger bibliotek
Sametinget
ubok.no
Kristian Hellesund

Utgitt av:
Kulturdepartementet

Foto av kulturminister Hadia Tajik: Ilja C. Hendel
Øvrige foto: ScanStockphoto.com

Trykk: Departementenes servicesenter 06/13 - 1500

